

Franc KRNJAK¹

Na orožje!²

(Sličice iz velike vojne)

Sto let je doba, ki jo med ljudmi mnogokrat slišimo omenjati, kot na primer pred sto leti se je rodil, stoletni brast, stoletnik, stoletna vojna, to je bilo točno pred sto leti itd. Stoletnice dogodka, ki je zaznamoval svet – zrušil je mnoge stare sisteme, naredil revolucijo na vzhodu Evrope, vzniknile so nove države, in še bi lahko našteval –, se je spomnil svet, še posebej pa Evropa, ki stoji na demokratičnih temeljih, na katere tleh je vzplamtel ogenj, ki se je razširil v neslutene razsežnosti človeške norosti. To je bilo pred sto leti, leta 1914!

Uvod

Junjski dogodki 1914. leta v ormoškem sodnem okraju med okoliško prebivalstvo niso prinesli večjega nemira. V mestih z večinskim nemško govorečim prebivalstvom sta se čutila nemir in napetost. Novica o umoru prestolonaslednika Ferdinanda in njegove žene Sofije je dosegla naš konec proti večeru tistega dne, in kot bi zapisal Ruda Jurčec, ko so se začele polagati kvadrataste sence hiš na cesto. Vodja nemških nacionalistov, ormoški odvetnik Delpin, je po svojem čustveno-strupenem govoru na Glavnem trgu dal izobesiti dolgo, težko-svileno "franfurterfahne." Mesto, ki je imelo nemško občinsko upravo, pa je bilo zvečer že žalno okrašeno in odeto v črno, le tu in tam je pokukala iz ozadja slovenska trobojnica. Nemško prebivalstvo se je začelo spontano zgrinjati na trg, sovražnost pa se je izražala in zvenela iz grl hlapcev, trgovcev, vajencev in nameščencev. Padale so sovražne besede do Srbov, med temi pa so se slišala tudi imena Slovencev.³ V ostalih farnih in občinskih središčih ni bilo tako napeto. Redki avstrofilii so se potuhnili, občinski odbori so se sestajali in bodrili neuko prebivalstvo. Toda že dober mesec pozneje je bilo vse drugače.

Slovenski promonarhistični časniki so s čustvenim nabojem in z mastnimi črkami objavljali smrt prestolonaslednika in njegove soproge ter napadali Srbe. Velestrbsko hudodelstvo je v svoji cinični brezvestnosti resnično privedlo do vojne, je zapisal Slovenčev uvodničar, obenem pa pripravljaj slovenski "kanonfuter" za junaštva, ki jih bo kmalu moral pokazati. Božal, gladil in ščuval je bodočega

1 Franc Krnjak, domoznanstvenik, Ivanjkovci 49, 2259 Ivanjkovci, e-pošta: fkrnjak@gmail.com

2 Naslov prispevka sposojen iz Slovenskega gospodarja.

3 J. Jurčec, Skozi luči in sence, I. str. 22–24.

slovenskega vojščaka z besedami pohvale, da se je junaštvo slovenskega vojaka že izkazalo po vseh evropskih bojnih poljih, in to kot neprekosljivo. Da se bo njegovemu junaštvu pridružil globok srd proti nesramnemu srbstvu s katerim bo treba enkrat za vselej obračunati; obenem pa slovenski narod trdno stoji ob »presvitlem« cesarju Francu Jožefu. V takšni maniri so vračali desnemu tisku liberalni časniki. Torej, verbalni spopad med Slovenci se je začel že pred napovedjo vojnega stanja.

Vojna napoved Srbiji je cesarja zatekla v Bad Ischlu in tam je tudi do nadaljnjega ostal, kljub temu da je želel bivati bližje vojnim spopadom – v Budimpešti. Vse kaže na to, da se je generaliteta, v povezavi s politiko in z nemškim nacionalizmom, odločila na svojo pest (seveda so bili za to otipljivejši vplivi – ekspanzionistična politika in tekmovalnost velesil v razširitvi novih kolonialnih ozemelj, kot tudi osebna dokazljivost cesarjevih jastrebov). Skratka, že priletnega starčka so spravili na tanek led.

Še ne mesec dni premirja je prineslo prve premike, ki niso nakazovali nič dobrega. V naši sredini so se začeli resni vojaški premiki dva dni pred napovedjo vojnega stanja s Srbijo. Ob polnoči je bila v vsem sodnem okraju razglašena delna mobilizacija neaktivne in črnovojniške sestave, da bi čez štiri dni, to je 31. julija, sledila splošna mobilizacija. Kljub vsem zagotovilom oziroma propagandi, da bo vojna kratkotrajna, je prebivalstvo doživljalo nočne more. Tako je med ljudstvom krožila anekdota o cesarjevem brivcu, ki bi se rad izmaknil vpoklicu na bojišče, rekoč postaranemu monarhu, da je danes tudi on dobil poziv.

»Kaj res?« se je začudil cesar, »toda pri tem se ne da nič spremeniti,« mu je odgovoril. »Tako je tudi mene zadela mobilizacija,« je potarnalo Njegovo veličanstvo. Toda brivec se ni dal kar tako ugnati. Prepričeval je starca, kakšna bo škoda, ki ga bo zadela, ko bo brez brivca. Toda starec mu je hudomušno odgovoril: »No, moj Bog, teh par dni pa se bom že sam pobril.«

Iz slednjega je mogoče razbrati, da je bil vojaški vrh monarhije trdno prepričan, da bo kazenska ekspedicija v Srbijo kratkotrajen sprehod. V tem času je na kmetijah in žetvarijah zastalo vse delo, vojni obvezniki so se zbirali po gostilnah in se med popivanjem veselili in vriskali, posebno samski fantje; nemalo pa jih je hodilo zamišljenih in povešenih glav. Žene in matere so tarnale in jim med ihtenjem pripravljale osebno prtljago. Posebno na železniških postajah so se dogajali pretresljivi prizori. V tem času je začela oblast izvajati policijski pritisk na Slovence.⁴ Še posebno na inteligenco – učitelje – ki so bili projugoslovansko usmerjeni, kot tudi simpatizerje srbstva. Policijske racije in spletke so se izvajale vsakodnevno. Ljudi so zapirali ali konfinirali v notranjost monarhije. Da je bil strah pred preganjanjem velik, nam dajo slutiti nekatere župnijske kronike. Namreč v vseh štirih letih vojne ni noben duhovnik zapisal (vpogled v štiri) nič o mobilizaciji, ne o začetku vojne, ne o medvojnih časih, le v enem primeru je zapis iz leta 1916 in 1917 o odvzemu zvonov za potrebe vojne industrije in uboju dezerterja, ki se je hotel predati Italijanom. O čem drugem pa nič.

---

4 Kronika, rokopisna zbirka, I. Najžer, I. svet. vojna.

Povsem drugače pa je bilo v večjih mestih.

Na dan vojne napovedi je bila v Ljubljani mogočna manifestacija. Mogočni sprevodi so se vrstili po vsej Ljubljani. Pred deželnim predsedstvom je govoril v imenu vpoklicanih rezervistov Josip vitez Pogačnik, nato je nagovoril Kranjce deželni predsednik baron Schwarz. Veliki sprevod se je nato pomaknil pred spomenik Radetzkega. V zanosu napovedi vojne je spregovoril podmaršal Kraljiček. Častniki so dvignili sablje, »zasviral« je godba in že se je zaslišal gromoviti "Živio!" in burni "Hoch!" Pred deželnim dvorcem je bil zbran deželni odbor. Iz množice se je izvil govornik dr. Natlačen. Čustveni nagovor je razvnel množico. V imenu Vojvodine Kranjske je nagovoril množico deželni odbornik dr. Evgen Lampe. Menda je njegov govor izzval takšno navdušenje, da se ga ne da opisati.

Zadnji govornik pred magistratom je bil ljubljanski župan dr. Ivan Tavčar. Med drugim je poudaril, da slovenskega naroda že davno ne bi bilo, če ga ne bi pod svoje varstvo vzela preslavna habsburška dinastija. Za tem je sledil blagoslov na Vodnikovem trgu, ki je zavezal Kranjce in sploh Slovence k slepi pokorščini monarhiji.⁵ Štiri leta od izida Cankarjevih Hlapcev se je njegovo vizionarstvo ta dan utelesilo.

Nekaj formacij štajerskih nabornikov

Osnovne enote štajerskih vpoklicancev, in s tem tudi naših prleških, so bile pehotne divizije (Infanterie divizije) ID. 6, ID. 28. in pehotna domobranska divizija (Landsturminfanterie divizije) LiD. 22, ki so se delile v brigade in pehotne polke, Cesarsko-kraljeve pešpolke ali K.u.k Infanterieregimente.⁶ V teh polkih so bili Slovenci praviloma v večini. Ti pehotni polki so bili bojne osnove, v katere so bili vpoklicani tako redni kader kot rezervisti. V glavnem so Slovenci zapolnjevali naslednje enote in so bili v večini: v 17. ljubljanskem pehotnem polku (kranjski Janezi), v 87. celjskem pehotnem polku, 97. tržaškem polku, 27. celovškem, 47. mariborskem; dva slovenska deželna, domobranska strelska polka, pa sta nosila številki 26; to je mariborski, pozneje se je preimenoval v strelski polk, in 27. ljubljanski pehotni polk, ki pa se je leta 1917 prav tako preimenoval v 2. gorski strelski polk.

Zanimivo, da je bil že dan pred vojno napovedjo vpoklican dr. Alojzij Trstenjak iz Pušencev v 70. pehotni polk, z domicilom v Petrovaradinu. Prekmurski Slovenci pa so bili vpoklicani v madžarske bojne formacije. Ena od teh je bila v Veliki Kaniži (Nagykanizsa) pod imenom 48. pešpolk, ki pa je spadal pod Kraljevo madžarsko domobranstvo (Magyar Kiraly Honvedseg).⁷

Skozi zapise in pričevanja se bom osredotočil na udeležence naslednjih bojnih formacij:

---

5 Slovenec, posebna izdaja, št. 169/c.

6 Martin Prašnički, 2013.

7 I. Jerič, Moji spomini, str. 6.

87. celjskega pehotnega polka, ki je bil, oziroma je nosil, ogromno težo pri obrambi Škabrijela nad Novo Gorico, še prej pa se je njegov 10. pohodni bataljon boril v Doberdolu. V tem polku je bilo kar 95 odstotkov⁸ slovenskih Štajercev; nato 26. mariborskega domobranskega pehotnega polka (pozneje Schützenregiment ali strelski polk) in 70. pehotnega polka, nameščenega v Petrovaradinu.

V celjskem 87. pehotnem polku je služilo mnogo ožjih oziroma bližnjih rojakov iz ormoškega sodnega okraja. Eden izmed teh je bil tudi Franc Štampar iz Središča. Kot je razvidno iz njegove korespondence, ga vojska in dogodki okrog nje, ni zanimala. Njegova preokupacija preživetja je bila dom in zemlja.

C.k. 26. mariborski domobranski polk je bil ustanovljen leta 1901, garnizija Maribor in Celje, kot, K.u.k. Landwehr-Infanterieregiment "Marburg", Nr. 26. Polk sta sestavljali skoraj dve tretjini Nemcev, ostalo so bili Slovenci iz Spodnje Štajerske. Kmalu po nastanku sovražnosti je odšel polk na rusko bojišče. Čez deset dni, 26. avgusta 1914, je polk sprejel prve borbe s sovražnikom vzhodno od Zlote Lipe, že globoko v Ukrajini (bitka se je imenovala po bližnji reki). Nato so sledili težki boji pri Krosienki, deli polka pa so se udeležili pouličnih bojev v gorečem Przemyslu (Pšemislju). Vso jesen se je polk tolkel po vzhodni Poljski, kjer je v noči na 22. december 1914 zajel celoten ruski bataljon. Toda čez tri mesece (19.–25. marca 1915) v bojih okrog Cseresa so mu Rusi uničili skoraj ves 7. pohodni bataljon. Polk je izgubil 1500 vojakov. Borbe niso ponehale vse do 17. avgusta 1915. Ta dan se je zdesetkani polk vkrcal v Horodenki⁹ na vlak in odrinil na zahodno, italijansko, bojišče zaradi že znanih dogodkov postopanja Italijanov (prav zaradi te italijanske zahrbtnosti proti monarhiji smo Slovenci izgubili eno tretjino narodnega ozemlja). V letu dni bojevanja je polk doživljal mnoge bitke, zmage in tudi poraze. Na novem bojišču so ga dopolnili z novimi kadri, z mladimi in s spočitimi močmi, vendar neizkušeni.

Točno en mesec po odhodu iz Galicije je bil polk že na doberdolski planoti iz oči v oči z Lahji, kjer je v pičlih desetih dneh izgubil 280 borcev.

Pričevanje mojega rojaka je bilo srhljivo.¹⁰ Kot mi je dejal, je bil zadolžen kot strelec na težkem mitraljezu. Ko se je krvavi ples začel, ni nehal do mraka, in to dan za dnem, noč za nočjo, dvanajst dni! Žareče cevi so komajda hladili s tisto malo vode, ki je je primanjkovalo, saj je nasprotnik del svojega topništva usmeril na bližnjo kraško kotanjo in tako onemogočil uporabo prepotrebne vode. Cevi so v najhujši stiski hladili z lastnim urinom ali zakopavanjem v razgreto furlansko zemljo. Po navadi sta proti večeru obe strani ustavili bojno delovanje, da bi v miru pobrali vsak svoje pobite sobojevnike, saj sta se poveljstvi zavedali epidemij ob razkrajanju trupel. Skozi žične ovire so si dozdašnji smrtni sovražniki podajali tobak, skupaj kadili, se pogovarjali, čez uro ali dve pa so se zopet »pogovarjali«

8 Brigadir J. Švajncer navaja 84%. Vir: Kronika Časopis za slovensko krajevno zgodovino 36, 1988.

9 Forum Pro Hereditate 1915–1917.

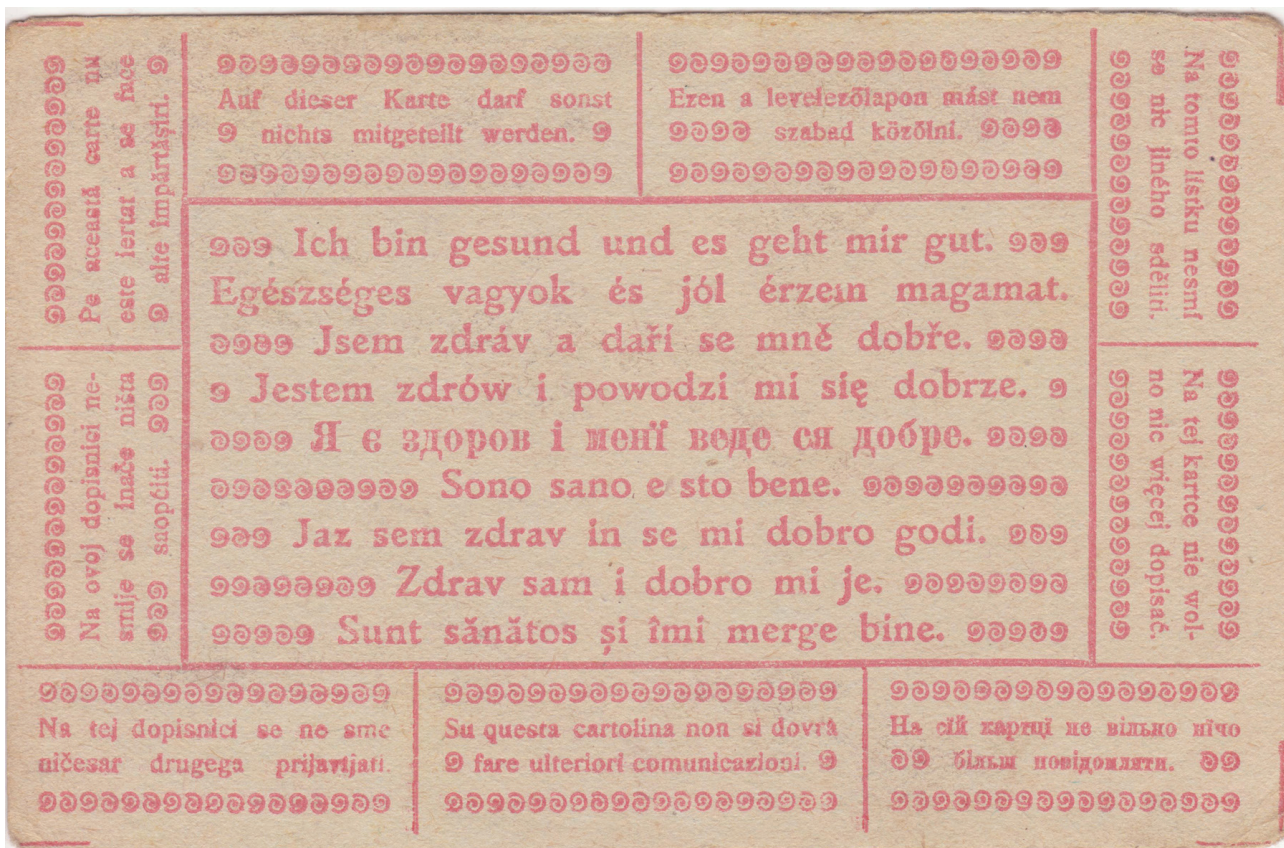
10 Ivan Hanželič, (1894) kovaški mojster iz Središča ob Dravi.

samo čez merke puškinih in topovskih cevi. Njegov 87. celjski polk je tukaj plačal najvišjo ceno. Lahi so jih zdesetkali, toda zmagati niso mogli, preveč je bilo v tem kraškem kotlu slovenske trme, štajerske bojevitosti in zvitosti. Zato je Doberdob štajerskih fantov grob!

Toda moj rojak mi ni povedal vsega. To sem zvedel nekaj let po njegovi smrti. Ni mi povedal, kako so brusili bajonete, sekirice, nože in lopatice, ki so postali v rokah večjih borcev grozljiva amputacijska sredstva, nato pa z živalskim rjoventjem jurišali na stokrat številčnejšo laško vojsko. Menda so se smrtno pohabljena telesa plazila brez rok in nog naokoli, kot nekakšni podolgovati predmeti, med tuljenjem, stokanjem in javkanjem - mama mia. Da, te grozote si je pustil za »na oni svet«, kot mi je proti koncu zemeljskega potovanja rad dejal, za zagovor in sodbo pred Najvišjim!

V tretji soški bitki (druga polovica oktobra 1915) je bil 26. mariborski polk tarča italijanskega topništva, ki pa se je kljub težkemu položaju pobral (ranjen je bil poveljnik polka pp. Schinnerer), tako da je polk že sodeloval pri pripravi obrambe za četrto soško ofenzivo (od 17. novembra naprej). Od decembra 1915 pa do februarja 1916 je polk doživel nekaj manjših prask, ki pa jih je uspešno odbil. Nato je sledilo povelje za odhod na zasluženi počitek v zaledje okrog Gabrovice pri Črnem Kalu. Po dobrem mesecu počitka je polk čakalo novo doživetje v Južnem Tirolu, kot so takrat zapisovali in govorili slovenski vojščaki. V spomin mi segajo kraji iz pripovedovanj mnogih mojih sokrajanov, kot npr. Pontebba Pontafel, Fontana secca, Monte Grappa idr. To pa so tudi kraji v zapisu spominov mojega rojaka in ujca Franca Baumana, ki je svoje doživljanje, bojevanje, trpljenje, strah, lakoto in ujetništvo popisal v čisto preprostih verzih.

Najtemeljiteje je osebno vojno kronologijo opisal takratni mladi dr. prava Alojzij Trstenjak iz Pušencev, nato v verzih tudi Ivan Borko iz Obreža.

Včasih so prihajale z bojišč popolnoma cenzurirane pošne pošiljke.

Propagandna dopisnica z voditelji centralnih sil.

Tintni svinčnik je bil edina vez z domačimi

Franc Štampar¹¹ je pisal domačim, bratu in sestri:

17. 9. 1916

“Predragi mi Vanč!! Sprejel sem tvojo karto, pa solze mi silijo iz ljubezni do vaji, ko se zmislím, kak sta doma zdaj sama brez drage matere...Ja, pišeš da bi prišlo oktobra domu, da bo talinga, ja če bo urlaub...,drugači pa ne moči. Oh, je žalostno, da niti tolko nemrem domu, pa jaz mislim, da bote pošteno napravili zame...Zame ne treba meti skrbi, jaz se bom že čuvo v sakem oziru...Sovražnik nas večkrat hoče napadati, pa nič ne zrihta. Oni den jih je prišlo 60 bosih k naši švarliniji. Tu so takši kraji, si ti nemreš prestavljati, ka po štirih gor lezem, grozno, s samín kamenjem se lahko vničimo. Bog nas vari zime...Župana te prosim se oveži. Ivanušove pozdravte. Pozdrav na vse težake. Okorno roko mam. Bog nam opomagaj Vam doma in nam pa tu. Obilo tolažbe in pozdrave od vajinega brata.”

7. 3. 1918

“Draga sestra! Sprejel tvojo karto. Roza mi je že z doma pisala, da brata ni več doma...Res grozne teškoče trpi moje posestvo, če ga ne bo pomoči. Prosim te, glej, da gorice ne pridejo pod nič, ker drugače je morem potem odati – pa za sode mej skrb, da zdravi ostanejo. Malo še čakaj, kak bo z mojoj prošnjijoj, če jo boš napravila. Potem, če pa ne bo nič, pa grunt pusti ležati, eno kobiló in dve kravi si obdrži, da če kateri od kod pridema, da že mama kam iti. Štibro pa naj platiti, jaz ne bom kriv, če bode vse neobdelano ležalo... Na solze me silijo, ko to pišem, morti pa se skoro spreobrne, saj to ne moči tak obstati...Ja, živine bo škoda, taki mladi konji, težko se tolažim. Pa naj bo, ne vem, če bom kaj nuco. Srčne pozdrave!

---

11 Rojen 1882. leta, kmet v Središču ob Dravi, danes Slovenska c. 7.

4. 3. 1918.

Dražji sestri!

Sprija tvoja karta iz dneva 12/13. tudi Rada mi je se z desna
pisala da brata su ve dema. Tedy se sa njego ni pamou Te
prosim napravi mi mene potrebita kar sehi piše v pis mo
kaj moj pitreje, mogou pro. bo se ilo poprasi ko larica soj opu ve
vres stroika na muljo in pot, pravnje posilpati ni vredno, ker na
vredno leu ho, da se normaje nevrude obpravnar, tem ve ja me
vsa smena br spiti. Pa gharne ter hru, bopi po moje prstetve se
po neko pamou. Prosim Te gley, da gornie ne pridejo pod mi per
drugi je mare in potem adoti - po sa sede mi špal, da raba
ve ost hruje. Pa po vem, da Ti tega nemores, imale se iahaj hru
bo z mojej pravnjoj se jo bo napravila, potem se po melo mi, po
spunit prsti kerati, mo habito in dve pravi si abdui, da se
kteri od had pride ma, da se morma kam iti. Štiro po mojej gladi
ja nebam hruv se brade vse nebolelano kerilo. Vani mojej gladi, da gladi
od tem dopust, tam je ledko, piši mi njego pitre. Po ves spornu, edoj
sama, polre me siliji ko to pisem, mudi po se skro spu obone, soj lu
ni moji tak obstati vyjato vedno mogre. Po karine bo ško da, hruki
mladi parji, mormom misliti, terko se to krom po mojej lu nemem se bo
bo my mormo.

Šine pradrone? piši spet.

Vsebina dopisnice je skrb za živino, vinograd in ostalo posestvo.

Franc Bauman¹² je svoje doživljaje v rovih bojišča opisal takole:

Življenje na fronti

Namenil sem si pesem pisat, za spomin na stare dni,

življenje naše vam narisat, kako v vojski se živi.

Kot puščavniki živimo v večnih luknjah pod zemljo,

in na golih tleh ležimo zadovoljno in sladko.

Vsaki ima delo svoje, eden kuri, drugi spi,

tretji piše, četrti poje, peti išče si uši.

Juha čista kakor voda, sedem ričetov na dnu,

vsaki dan ednaka moda, od zabele ni sledu.

¹² Rojen 1897. leta v Središču ob Dravi. Živel v Celju.

Italijanska sužnost, 18. december 1918¹³

Mesec november, mesec nesrečni, v zgodovini svetovni gotovo nezabljen.

Koliko ljudi si nesrečnih ti storil, ko vsak se je miru veselil.

Vsi smo dosta pretrpeli, v svetovni vojski tej,

pa nazadnje nas prodali, kot živino na zimo.

Kakor vole so nas gnali, iz enga lagra v drugega,

grdo z nami so ravnali, jesti dali malokdaj.

Štiri leta so minila, kar bojevali smo se mi,

in nazadnje nas prodali, še zmenili so se ni.

Kakor vole so nas gnali ino kričali nad nas,

mi pa zmirom premišljevali, to prijetno ni za nas.

Dnevi mrzli, da tako, noči dolge pa kako,

vsak se žalostno ozira, koder njegov dom je zdaj.

Domača miza bi nam dala dosti dobrega sedaj,

tukaj zmirom glihna viža, kruha košček pa si frej.

Uši debele kakor ječmen, notri v srajci lazijo,

potlam pa ponoči pridno v spanec nas zazibajo.

Kmet in ljudski pevec Ivan Borko¹⁴ iz Obreža je svoja občutenja izlil v verzih.

Pesma iz Žalca

Ko sem bil mladi, sem ne bil vojak, zdaj ko je vojska, pa nimam napak.

Kak težko je biti tak star kmet vojak, ne paše mu kapa, ne tud telečnjak.

Pač skoraj najlepši je kmetiški stan, tu freitar mi pravi, da hoditi ne znam.

---

13 V ujetništvo je padel že februarja istega leta.

14 Rojen 1876. leta, kmet v Obrežu.

Zakirikikat tu moraš – si zdrav al' marot, ubogat' pa mora največji falot.

Predraga mi žena, ti zdravja želim, ker tukaj v Žalcu jaz dosti trpim.

Vedno večja vročina prihaja vsak dan, denarja pa v mošnji je vsaki dan manj.

Če pridna je žena in ima rada moža, če nima denarja, pa naj kravo proda.

Iz Žalca šli z marškomp. na Doberdob in tam so iz 4. bataljona 87. Regimenta, imeli vsi slovenski fantje svoj grob.

Bog daj, da bi skoraj te vojske bil kraj, da bi si celo jaz tikvo prinesel nazaj.

Franc Bauman, v sredini, nekeje za frontno črto 1916. leta.

Dr. Alojzij Trstenjak¹⁵ iz Pušencev je bil kot kadet v rezervi vpoklican med prvimi v 70. c. k pešpolk v Petrovaradinu pri Novem Sadu. Polk je nekaj časa deloval na mejnem področju vse do Fruške gore, 25. avgusta pa so ga z vojaškim transportom prestavili v 330 kilometrov oddaljeni Veliki Varadin (Nagy Varad) na Madžarsko. Že čez tri dni je Trstenjak dobil nalogo za spremstvo vojaških novincev v Varaždin.

¹⁵ Rojen 1887. leta v Pušencih. Doktor prava, v stari Jugoslaviji sreski načelnik v Lendavi in Ljutomeru ter policijski predstojnik.

*Na bojni črti na Tirolskem. Korporal Bauman
stoji na desni.*

Nekje v zaledju, leta 1917.

Izkoristil je to priložnost in se oglasil doma pri starših ter nato sam odpotoval nazaj k regimentu; 21. decembra pa so že drdrali po zahodu Madžarske proti Češki in naprej proti vzhodu na Poljsko v kraj Klomnice. Tukaj pa je šlo zares! Kalvarijo in bedo vojaštva na eni in drugi strani je dr. Trstenjak strnil v zajeten rokopis spominov. Z uradniško natančnostjo je kronološko zapisoval dogodke, kraje, trpljenje vse od prvega dne naselitve rovov v vzhodni Poljski, do Karpatov, Galicije, Murmanska itd.

Ključne besede

Prva svetovna vojna, Franc Ferdinand, Franc Jožef, Srbija, Avstro-Ogrska, Galicija, Ljubljana, 17. C&K polk, 26. C&K polk, 47. C&K polk, 87. C&K polk, Doberdob, Monte Grappa, Franc Bauman, Ivan Hanželič, Ivan Borko, Franc Štampar, Alojzij Trstenjak.

Literatura

Ruda Jurčec, *Skozi luči in sence*, I. del. BA 1964.

Ivan Jerič, *Moji spomini*, 2000.

Ivan Najžer, *Trg Središče 1910–1945*, rokopisna zbirka. Hrani ZAP.

Viri

Slovenec, štev. 169c in 173, 1914, spletna stran dlib-Digit. knjižnica Slovenije.

Slovenski gospodar, štev. 31, 32 in 32a, 1914, spletna stran dlib-Digit. knjižnica Slovenije.

Iz družinske zapuščine Štampar, Središče ob Dravi, in osebni arhiv avtorja.

Povzetek

Zgodilo se je to, kar se je govorilo precej časa, vse od nesrečnega 28. junija 1914 dalje. Priprave so stekle, vojaški vrh se je že vnaprej odločil, saj je bil prepričan, da Srbija ne bo sprejela ultimata, ki ji ga je postavila avstro-ogrška monarhija. Točno mesec dni po atentatu na prestolonaslednika Franca Ferdinanda in njegove žene Sofije so vojaške sile začele kazensko ekspedicijo na Srbijo. Vsa Evropa si je bila edina, da poseg ne bo trajal dolgo, božične praznike bi morali vpoklicani vojaki preživeti že med svojimi družinami. Vendar se je tok dogodkov močno obrnil. Na stran Srbije je stopila Rusija, Srbi pa so se kljub težkim izgubam hrabro držali. Da bi bila mera polna, je naslednje leto obrnila monarhiji hrbet vedno dvoletna Italija (z namenom pridobiti si plen po končani vojni, kar se je tudi zgodilo na račun današnje Slovenije), tako je nastalo novo vojaško žarišče, ki se je izkazalo kot eno največjih in najtežjih v vsem štiriletnem bojevanju. Premik vojaštva z vzhoda na soško bojišče je slonelo v glavnem na večinsko slovenskih polkih, ki so se izkazali kot najpogumnejši, zanesljivi, odločni in vztrajni. Zaradi teh vrlin so si mnogi vojaki, kot tudi polki, priborili skoraj nesmrtno slavo in najvišja vojaška priznanja. Vse za vero, dom, cesarja! Dr. Korošec pa je v dunajskem parlamentu po branju Majniške deklaracije cesarju zabrusil: »Majestät, es ist zu spät.« In monarhija je dobrih 17 mesecev pozneje izginila z obličja Zemlje!